

Overdracht van contaminanten van moeder naar jong en chemische profielen in bruinvissen gestrand langs de Nederlandse kust

Auteurs: M.J. Van den Heuvel-Greve, C. Kwadijk, M. Kotterman

Wageningen University &
Research Rapport C096/16

Overdracht van contaminanten van moeder naar jong en chemische profielen in bruinvissen gestrand langs de Nederlandse kust

Data rapport 2015

Auteur(s): M.J. Van den Heuvel-Greve, C. Kwadijk, M. Kotterman

Opdrachtgever: Ministerie van EZ
Dir. Natuur & Biodiversiteit
Jeroen Vis
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

BO-11-018.02-004

Publicatiedatum: 16 november 2016,

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Marine Research in opdracht van en gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoekthema 'Mariene Biodiversiteit' (projectnummer BO-11-011.04-004).

Wageningen Marine Research Yerseke, november 2016

Wageningen Marine Research
rapport C096/16

M.J. Van den Heuvel-Greve, C. Kwadijk, M. Kotterman, 2016. *Overdracht van contaminanten van moeder naar jong en chemische profielen in bruinvissen gestrand langs de Nederlandse kust; Data rapport 2015*. Wageningen Marine Research, Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen Marine Research rapport C096/16. 29 blz.

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EZ-programma Beleidsondersteunend Onderzoek BO-11-011.04-004.

© 2015 Wageningen Marine Research

Wageningen Marine Research, onderdeel van Stichting DLO.
KvK nr. 09098104,
Wageningen Marine Research BTW nr. NL 8113.83.696.B16.
Code BIC/SWIFT address: RABONL2U
IBAN code: NL 73 RABO 0373599285

De Directie van Wageningen Marine Research is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Wageningen Marine Research; opdrachtgever vrijwaart Wageningen Marine Research van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.
Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_1 V19

Inhoud

Samenvatting	4
1 Inleiding	6
1.1 Voortplanting bij bruinvissen	6
1.2 Focus van het onderzoek	7
1.2.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong	7
1.2.2 Chemische profielen	7
2 Kennisvraag	8
2.1 Kennisvraag	8
3 Methoden	9
3.1 Monsterselectie	9
3.2 Chemische analyses	12
3.2.1 Homogenisatie	12
3.2.2 Bepaling van vetgehalte	12
3.2.3 Bepaling van PCB's, PBDE's en HCB	12
3.2.4 Interpretatie chemische profielen	12
4 Resultaten en discussie	13
4.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong	13
4.2 Chemische profielen	18
5 Conclusies en aanbevelingen	21
5.1 Conclusies	21
5.1.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong	21
5.1.2 Chemische profielen	21
5.2 Aanbevelingen	21
5.2.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong	21
5.2.2 Chemische profielen	22
6 Kwaliteitsborging	23
Literatuur	24
Verantwoording	25
Bijlage 1 Ruwe data analyse chemische profielen	26

Samenvatting

Nederland heeft ten aanzien van de bruinvis een beschermingsplicht onder de Natuurbeschermingswet 1998. Om deze plicht goed te kunnen invullen is in 2011 het Bruinvisbeschermingsplan opgesteld. Dit beschermingsplan laat een aantal kennisleemten zien, o.a. ten aanzien van de rol die verontreinigingen spelen in de sterfte onder bruinvissen. In de afgelopen decennia is het aantal bruinvissen dat aanspoelt langs de Nederlandse kust toegenomen. Om te bepalen of aanwezigheid en gehalten van contaminanten in aangespoelde bruinvissen mogelijke effecten hebben gehad op hun gezondheid, zijn een aantal specifieke kennisvragen opgesteld die in dit rapport worden beantwoord. Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van monsters van aangespoelde bruinvissen gevonden in zowel Nederland als Denemarken.

1) In hoeverre is melk een belangrijke vector voor de doorgifte van hydrofobe contaminanten van moederdier naar pasgeboren kalf (neonaat)?

In een voorgaande studie is gebleken dat gehalten aan PolyChloorBifenylen (PCB's) in pasgeboren bruinvissen (neonaten) al zo hoog zijn dat ze soms hoger liggen dan de drempelwaarden voor gezondheidseffecten. In dit rapport is in meer detail gekeken naar het belang van melk voor de doorgifte van stoffen. Door gehalten aan contaminanten in foetussen (geen melk gedronken) te vergelijken met neonaten (mogelijkheid om melk gedronken te hebben) is meer inzicht verkregen in de rol van melk als vector van doorgifte. Gehalten aan PCB's en PolyBroomDifenyLEthers (PBDE's) op vetbasis bleken een factor 4-8 hoger in neonaten dan in foetussen. Dit duidt erop dat melk inderdaad een belangrijke vector is voor doorgifte van deze stoffen naar het jong. Tevens zijn gehalten in melk geanalyseerd, die bevestigen dat melk een belangrijke bron van hydrofobe contaminanten is voor een pasgeboren kalf. Voor HexaBroomCycloDodecaan (HBCD) blijkt melk een minder belangrijke vector voor de overdracht van moeder naar jong.

Op basis van een beperkt aantal metingen lijken gehalten in melk hoger aan het begin van de lactatieperiode (mei-september) dan aan het einde van de lactatieperiode (december-januari). Er zijn aanvullende metingen nodig om deze waarneming verder te onderzoeken.

Op basis van deze studie blijkt dat gehalten aan PCB's in neonaten voor 33-60% boven een wetenschappelijk vastgestelde drempelwaarde liggen voor het risico op gezondheidseffecten. Dit betekent dat vervuiling met PCB's mogelijk een punt van zorg is bij het herstel van bruinvispopulaties in de Noordzee.

2) Kan aan de hand van chemische profielen bepaald worden of bruinvissen een verschillende locatieherkomst hebben?

De chemische profielen in bruinvissen zijn dit jaar verder onderzocht. De resultaten van de voorgaande jaren gaven een indicatie van de mogelijkheid van het scheiden van leefgebieden op basis van chemische profielen. Er werden grote verschillen tussen individuele dieren gemeten, maar deze verschillen konden niet gecorreleerd worden aan leefgebieden (bv Zuidelijke Noordzee versus Noordelijke Noordzee). Dit jaar zijn daarom bruinvissen die bij Deense kusten aangespoeld zijn (zowel de Noordzee- als de Oostzee kant) additioneel meegenomen in de analyse. Deze dieren zijn niet met de GC-GC-MS methode doorgemeten, maar gehalten aan PCB's en vlamvertragers (PBDE's en HBCD) zijn hiervoor analytisch bepaald.

Ofschoon er verschillen in chemische profielen zijn waargenomen laat de analyse zien dat het gebruik van analytisch bepaalde gehalten PCB's en PBDE's niet een sterk onderscheidend vermogen heeft om de dieren op basis van hun chemische profiel te differentiëren naar leefgebied/herkomst. Zelfs niet met bruinvissen die aan de Oostzee kant van Denemarken (Kattegat) zijn aangetroffen. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het ruime verspreidings- en foerageergebied van de bruinvissen, als ook een lange historie van PCB, PBDE en HBCD vervuiling. Hierdoor zijn deze stoffen in het gehele leefgebied van de bruinvis verspreid. De analyse van de moederdieren, foetussen en moedermelk geven aan dat het jonge dier een duidelijke chemische erfenis krijgt van de moeder. Deze chemische erfenis zal gedurende het leven het chemische profiel van de bruinvis blijven beïnvloeden, en is met

name zichtbaar in de eerste jaren. Daarom zijn stoffen, die niet door de moeder aan het jong worden overgedragen, maar wel ophopen gedurende het leven als gevolg van voedsel inname, beter geschikt om aan de hand van deze chemische profielen de herkomst te bepalen. Deze stoffen zijn niet direct bekend, maar met de GC/GC-MS techniek kunnen deze onbekende stoffen, indien aanwezig, snel worden opgepikt. Hiermee wordt de kans groter dat chemische profielen gebruikt kunnen worden voor het onderscheiden van verschillende leefgebieden van bruinvissen in de Noordzee.

1 Inleiding

Nederland heeft ten aanzien van de bruinvis een beschermingsplicht onder de Natuurbeschermingswet 1998. Om deze plicht goed in te vullen is in 2011 het Bruinvisbeschermingsplan tot stand gekomen (Camphuysen & Siemensma 2011). Dit beschermingsplan laat een aantal kennisleemtes zien, o.a. ten aanzien van de populatiegrootte, verspreiding, seizoen variatie in aantallen, oorzaak van strandingen en rol van verontreinigingen en dieet in gestrande dieren. Het ministerie van EZ heeft IMARES gevraagd een aantal van deze kennisleemtes in te vullen. In dit rapport wordt onderzoek gerapporteerd over verontreinigingen, ook wel contaminanten genoemd, in bruinvissen.

Contaminanten vormen een potentiële bedreiging voor bruinvissen, omdat ze effecten kunnen hebben op het immuunsysteem (verhoogd risico op infectieziekten), de hormoonhuishouding en de reproductie (Camphuysen & Siemensma 2011). Dit betreft onder meer contaminanten als gechloreerde verbindingen (zoals Polychloorbifenylen - PCB's), gebromeerde vlamvertragers, organotinverbindingen (zoals TriButylTin - TBT) en geperfluoreerde verbindingen. In Britse studies zijn met name PCB's in verband gebracht met mogelijke reproductieproblemen in bruinvissen, wat tot grote risico's kan leiden voor de algehele populatie en de groei hiervan kan belemmeren (Jepson e.a., 2005; Murphy e.a., 2015; Jepson e.a., 2016). De opname van contaminanten vindt hoofdzakelijk plaats via overdracht van moeder naar jong en via het voedsel. Contaminanten in de prooi worden opgenomen en opgeslagen in de bruinvis. Omdat de gehalten én soorten van contaminanten in een prooisoot afhankelijk zijn van de prooisoot, de grootte en de locatie, bepaalt het foeragegedrag van een bruinvis de gehalten van contaminanten in deze bruinvis.

Bruinvissen die aanspoelen op de Nederlandse stranden zijn afkomstig van een Noordzeepopulatie van naar schatting driehonderdduizend dieren. In de afgelopen decennia is het aantal bruinvissen dat aanspoelt op de Nederlandse stranden toegenomen. Door voedselgebrek (m.n. zandspiering) in het noordelijke deel van de Noordzee is de bruinvispopulatie naar het zuiden getrokken. Maar ook in het zuidelijk deel van de Noordzee lijkt de voedselvoorziening voor bruinvissen gelimiteerd (Leopold, 2015). Doordat er meer bruinvissen in het Nederlands deel van de Noordzee zwemmen kunnen er ook meer aanspoelen op de Nederlandse kust. Om een beeld te krijgen van de concentraties aan contaminanten in bruinvissen, en de risico's op effecten van contaminanten op de gezondheid van bruinvissen heeft het ministerie van Economische Zaken aan IMARES gevraagd om jaarlijks in een aantal aangespoelde bruinvissen gehalten aan contaminanten te bepalen. Dit rapport bevat de resultaten van de analyses in 2015, gericht op beantwoording van kennisvragen zoals opgesteld onder 1.2.

1.1 Voortplanting bij bruinvissen

Bruinvissen produceren in het gunstigste geval één keer per jaar, maar doorgaans één keer per twee jaar een jong. Bruinvissen zijn geslachtsrijp na minimaal drie (mannetjes) tot vier jaar (vrouwtjes), bij een lengte van gemiddeld 127-135 cm bij mannetjes en 138-147 cm bij vrouwtjes. De draagtijd is 10-11 maanden. Pasgeboren kalfjes (neonaten) zijn minimaal 60 cm (3.4 kg), maar gemiddeld tussen de 65-75 cm lang (met een gewicht van 4.5-6.7 kg) (Lockyer, 2003; Lockyer & Kinze, 2003). Paring vindt plaats in de zomer. Het geboorteseizoen ligt tussen mei en augustus met een piek in juni. Na de geboorte drinken de kalfjes tot wel negen maanden melk bij hun moeder (Read, 1990). Vanaf ongeveer vijf maanden na de geboorte kunnen kalfjes ook vast voedsel eten.

1.2 Focus van het onderzoek

In 2015 zijn in vervolg op voorgaande jaren weefsels van aangespoelde bruinvissen geanalyseerd op gehalten aan verschillende contaminanten. De focus van de analyses is gericht op twee kennisvragen:

1.2.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong

Doel: Het bepalen in hoeverre melk een belangrijke vector is voor de doorgifte van contaminanten van moeder dier naar pasgeboren kalf (neonaat);

In voorgaande jaren zijn de eerste resultaten verkregen van gehalten aan PCB's in pasgeboren bruinvis kalven (neonaten). Hieruit bleek dat reeds relatief hoge gehalten aan PCB's werden aangetroffen en dat 44-50% van deze neonaten al aan de start van hun leven risico's op gezondheidsproblemen hebben door deze gehalten aan PCB's (Van den Heuvel-Greve e.a, 2014). In wetenschappelijke studies van in Engeland aangespoelde bruinvis vrouwtjes wordt beargumenteerd dat melk waarschijnlijk de belangrijkste vector is voor overdracht van PCB's van moeder naar jong (Murphy e.a., 2015).

Om vanuit de foetus en neonaat een beeld te krijgen welke vectoren (placenta, moedermelk) van belang zijn voor de doorgifte van stoffen als PCB's van moederdieren naar hun jong zijn gehalten aan PCB's, PBDE's en HBCD geanalyseerd in spek-, lever- en melkmonsters van 1. aangespoelde adulte vrouwtjes die ofwel een foetus bij zich droegen ofwel lacteerden (melkproductie hadden) ten tijde van de stranding, 2. in foetussen en 3. in aangespoelde neonate bruinvissen.

1.2.2 Chemische profielen

Doel: Het bepalen of er een onderscheid is aan chemische profielen van contaminanten tussen bruinvissen die in Nederland en in Denemarken zijn aangespoeld.

Het chemisch profiel in een bruinvis wordt bepaald door het foeragegedrag, waarbij de locatie een grote rol speelt. Deze contaminanten zijn zonder uitzondering in het milieu gekomen door menselijk handelen, wat grote regionale verschillen in zowel vervuilingsgraad als ook het type contaminanten kan veroorzaken. Het chemisch profiel kan een indicatie zijn in welke gebieden een bruinvis heeft gefoerageerd. De resultaten van de voorgaande jaren gaven een eerste beeld van de mogelijkheid van het scheiden van leefgebieden op basis van chemische profielen. Er werden grote verschillen tussen individuele dieren gemeten, maar deze verschillen konden niet duidelijk gecorreleerd worden aan de strandingsgebieden (bv Zuidelijke Noordzee versus Noordelijke Noordzee). Dit jaar zijn daarom bruinvissen, die bij Deense kusten aangespoeld zijn (zowel de Noordzee- als de Oostzee kant), additioneel meegenomen in de analyse. Hoe verder de strandingsplaatsen uit elkaar liggen, hoe groter de kans dat deze bruinvissen ook in een ander gebied hebben gefoerageerd en daarmee een onderscheidend chemisch profiel bevatten.

2 Kennisvraag

2.1 Kennisvraag

De kennisvraag is gericht op het identificeren van mogelijke effecten van contaminanten op de gezondheid van bruinvissen en meer specifiek op de volgende vragen:

1. In hoeverre is melk een belangrijke vector voor de doorgifte van hydrofobe contaminanten van moederdier naar pasgeboren kalf (neonaat)?
2. Kan aan de hand van chemische profielen bepaald worden of bruinvissen een verschillende herkomstlocatie hebben?

3 Methoden

Op een gedeelte van de aangespoelde bruinvissen langs de Nederlandse kust wordt sinds 2008 sectie verricht door de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht. Tijdens de sectie worden van vers aangespoelde dieren blubber, spier, lever en nier monsters genomen voor aanvullend toxicologisch onderzoek. Deze weefsels worden gebruikt voor de bepaling van contaminanten door IMARES in IJmuiden. De monsters worden volgens een vast protocol gesneden en opgeslagen. Deze monsters worden jaarlijks aangeleverd door de Universiteit Utrecht en zijn bij -20°C opgeslagen, ofwel (tijdelijk) bij de Universiteit Utrecht ofwel bij IMARES.

In tabel 1 staan ranges aan grootte van de verschillende leeftijdsgroepen, zoals deze is gehanteerd voor de data-analyse van deze studie. De groep foetussen bestaat uit jongen, die in de aangespoelde adulte vrouwtjes zijn aangetroffen. De groep neonaten bestaat uit pasgeboren jongen, die zonder moeder zijn aangespoeld, en zijn gescheiden van de groep juvenielen op basis van grootte (zie tabel 1). De groep adulte vrouwen bestaat uit foetus-dragende en lacterende vrouwtjes.

Tabel 1. Grootte range van leeftijdsgroepen van bruinvissen, zoals toegepast in dit rapport. Volledige leeftijdsbepaling kan alleen worden bepaald aan de hand van tandanalyse en status van de voortplantingsorganen.

Leeftijdsgroep	Lengte (cm)
Foetus (nog niet geboren)	0 – 71.5
Neonaat (pasgeboren, inclusief gedeeltelijke eerste lactatie)	75 – 84
Juveniel mannetje (inclusief afspening bij ~115 cm)	85* – 130
Juveniel vrouwtje (inclusief afspening bij ~115 cm)	85 – 130
Volwassen vrouwtje (reproductie mogelijk vanaf lengte van 138-147 cm)	132 – 166

*Twee juveniele mannetjes uit Denemarken, die zijn geanalyseerd t.b.v. de chemisch profielen waren kleiner dan 85 cm (64 en 71 cm) en mogelijk nog neonaat.

3.1 Monsteselectie

Monsters van weefsels voor de chemische analyse zijn afkomstig van bruinvissen, die gevonden zijn langs de Nederlandse kust en de Deense kust. In Tabel 2 en Tabel 3 zijn de kenmerken van de geselecteerde dieren weergegeven. De Deense monsters zijn verkregen via Anders Galatius (Arhus University, Deense monsters van het Kattegat en de Sound) en Lasse Fast Jensen (Fisheries and Maritime Museum, Esbjerg, monsters van de Deense Waddenzee).

Eenzijds betreft het gestrande dieren die geselecteerd zijn om een beter beeld te krijgen van de doorgifte van contaminanten van moederdieren naar hun jongen (Tabel 2). Deze omvatten zes foetussen, vijf neonaten en 16 volwassen vrouwtjes, die ofwel een foetus droegen of lacteerden. De adulte vrouwtjes met foetussen zijn gestrand in de periode december-mei, in de 2^e helft van de draagtijd. De neonaten zijn gestrand in de maanden mei en juni, dus waarschijnlijk relatief vlak na de geboorte (geboorteperiode is van mei-augustus, met een piek in juni). De adulte vrouwtjes die nog aan het lacteren waren zijn gestrand in de maanden mei (1), juni (1), september (2), oktober (1), december (2) en januari (2), dus in verschillende stadia van de lactatie.

Anderzijds betreft het gestrande bruinvissen die onderzocht zijn om te bepalen of aan de hand van contaminantprofielen de herkomst (leefgebied) van bruinvissen kan worden bepaald (Tabel 3). In deze monsters zijn de PCB, PBDE en HCBd gehalten van de bruinvismonsters geanalyseerd en zijn concentraties van deze contaminanten geanalyseerd aan de hand van multivariate technieken. Dit is uitgevoerd in bruinvissen aangespoeld in Nederland en in Denemarken, van zowel de West- als

Oostkust. Monsters van in Denemarken gestrande bruinvissen zijn meegenomen in het onderzoek vanwege het mogelijke onderscheid in contaminant gehalten op basis van geografische verspreiding. Verwacht wordt dat deze dieren, gezien de grotere afstand tussen Denemarken en Nederland dan binnen Nederland alleen, een ander geografisch leefgebied hebben en daarmee een duidelijke afwijkend chemisch profiel van de dieren uit de (zuidelijke) Noordzee. Genetisch zijn deze dieren waarschijnlijk niet te onderscheiden, deze aanname is gebaseerd op onderscheid tussen leefgebieden. In totaal zijn de chemische profielen van 24 bruinvissen opgesteld en geanalyseerd; 9 dieren aangespoeld aan de Nederlandse kust en 15 bruinvissen afkomstig uit Denemarken.

Tabel 2. Gegevens van geanalyseerde bruinvissen t.b.v. contaminantbelasting in pasgeboren bruinvissen (foetussen en neonaten), gestrand langs de Nederlandse kust. In niet alle gevallen konden zowel lever als spek worden bemonsterd, dit was afhankelijk van de grootte van de bruinvis en de ontbindingsstaat.

Code	Stadium	Monster- type(s)	Lengte (cm)	Gewicht (kg)	Geslacht	Strandings datum	Strandingslocatie
UT290	Foetus	Lever	34	nb	V	11/1//2010	Texel paal 18
UT955	Foetus	Spek	71.5	5.9	V	27/4/2013	Renesse
UT1019	Foetus	Spek, lever	28	nb	M	1/12/2012	Noordwijk pl. 77.000
UT1266	Foetus	Lever	68	3.4	M	8/5/2013	Termunten
UT1268	Foetus	Lever	43	nb	V	16/2/2012	Callantssoog paal 13
UT1418.1	Foetus	Spek, lever	32	0.678	V	21/12/2014	Den Haag
UT336	Neonaat	Spek	75	7	M	24/5/2010	Ameland
UT434	Neonaat	Spek	80.5	7.5	M	3/6/2011	Sint Maartenszee km 17
UT438	Neonaat	Spek	80	6.9	M	9/6/2011	Zoutelande
UT656	Neonaat	Spek	80	7.9	M	17/6/2011	Katwijk paal 88
UT720	Neonaat	Spek	84	8.5	V	19/5/2012	Noordwijk
UT290	Adulte vrouw met foetus	Spek	149	37	V	11/1/2010	Texel paal 18
UT955	Adulte vrouw met foetus	Spek	148	50	V	27/4/2013	Renesse
UT1019	Adulte vrouw met foetus	Spek, placenta	149	46	V	1/12/2012	Noordwijk pl. 77.000
UT1266	Adulte vrouw met foetus	Spek	148	47	V	8/5/2013	Termunten
UT1268	Adulte vrouw met foetus	Spek	138	42	V	16/2/2012	Callantssoog paal 13
UT1418	Adulte vrouw met foetus	Spek, lever	151	53.5	V	21/12/2014	Den Haag
UT289	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	147	39	V	7/1/2010	Texel paal 22
UT332	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	156.5	54	V	5/12/2009	Texel paal 28
UT357	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	161	50.8	V	29/6/2010	Noordwijk
UT379	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	160.5	43	V	4/12/2010	Vlieland paal 38, t'Postje
UT433	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	139	35	V	31/5/2011	Nieuw Haamstede
UT522	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	153.5	36.8	V	14/9/2011	Terheijde, zandmotor
UT528	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	166	56	V	18/10/2011	Hoek van Holland
UT529	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	135.5	27	V	11/9/2011	Bath
UT564	Adulte vrouw met melk	Spek, melk	153	43	V	10/1/2012	Maasvlakte 1
UT1271	Adulte vrouw	Spek	132	42.5	V	13/9/2012	Texel paal 9 zuid (links)

Tabel 3. Gegevens van bruinvissen, waarvan alleen het vet is geanalyseerd t.b.v. chemische profielen, gestrand langs de Nederlandse en Deense kust. De bruinvissen zijn in de PCA analyse (figuur 4.3) terug te vinden aan de hand van het nummer in de eerste kolom.

Nummer in PCA-analyse	Code	Stadium	Lengte (cm)	Gewicht (Kg)	Geslacht	Strandingsdatum	Strandingslocatie
4	DK-C249	Juveniel	121	33.5	V	17/1/2006	DEN Waddenzee
23	DK-C250	Juveniel	121.5	29.7	V	17/2/2005	DEN Waddenzee
24	DK-C277	Neonaat	71	6.4	M	5/6/2009	DEN Waddenzee
1	DK-C278	Neonaat	64	6	M	20/7/2009	DEN Waddenzee
3	DK-C281	Juveniel	96.8	12.5	M	13/10/2009	DEN Waddenzee
8	35092	Juveniel	114	-	M	30/11/2009	DEN Sound Sound/Humlebaek
20	35090	Juveniel	108	-	M	12/2/2009	DEN Sound Sound/Oresund
2	35079	Juveniel	114	-	M	10/5/2009	DEN Baltic Baltic Sea, Kramnitze
15	36267	Juveniel	125	-	M	10/4/2007	DEN Kattegat Belt Sea
21	43708	Juveniel	123	-	M	4/6/2010	DEN Sound Sound/Oresund/Vetbaek
13	43707	Juveniel	122	-	M	4/6/2010	DEN Sound Sound/Oresund
5	43706	Juveniel	114	-	M	28/5/2010	DEN Sound Sound Oresund
11	43705	Juveniel	110	-	M	24/5/2010	DEN Sound Sound/Oresund
22	43709	Juveniel	115	-	M	15/4/2010	DEN Sound Sound/Oresund
9	35100	Juveniel	112	-	M	22/4/2010	DEN Sound Sound, Oresund
12	UT182	Juveniel	132	41	V	24-12-2008	NL Noord Texel paal 8
17	UT367	Neonaat	85.5	7.5	M	4-8-2010	NL Noord Sint Maartenzee km 18
6	UT219	Juveniel	104	23.7	M	27-2-2009	NL Noord Texel paal 16
19	UT220	Juveniel	98	21.5	M	8-3-2009	NL Noord Texel paal 17
7	UT221	Juveniel	127	39	M	5-3-2009	NL Noord Den Helder
16	UT229	Juveniel	109	28	M	30-3-2009	NL Midden Katwijk paal 88
10	UT285	Juveniel	128.5	36	M	1-2-2010	NL Noord Bergen aan Zee km 32
18	UT292	Juveniel	112	31.5	M	27-2-2010	NL Noord Sint Maartenzee km 16
14	UT406	Juveniel	110.5	23	M	23-2-2011	NL Zuid Westkapelle

3.2 Chemische analyses

3.2.1 Homogenisatie

Voorafgaand aan extractie en analyse zijn spek- en levermonsters gehomogeniseerd. Levermonsters zijn gehomogeniseerd met behulp van een blender. Spekmonsters zijn schoon gesneden voorafgaand aan analyse; het buitenste gedeelte (huid) en binnenste gedeelte (met bloed) is verwijderd, waardoor een puur spekmonster wordt verkregen. Homogenisatie van het spek kon niet worden uitgevoerd met een blender, omdat het weefsel te flexibel en taai is. Daarom is het in hele kleine stukjes gesneden met een scherp mesje om een goed extraheerbaar monster te verkrijgen. De monstervoorbewerking en verdere analyses zijn uitgevoerd op het IMARES laboratorium in IJmuiden.

3.2.2 Bepaling van vetgehalte

Vetgehalte is bepaald volgens de Bligh & Dyer (B&D) methode, een ISO 17025:2005 geaccrediteerde methode ISW 2.10.3.002 "Vis en visserijproducten. Bepaling van het totaal vetgehalte volgens Bligh and Dyer" (testlaboratoriumnummer L097, verrichting nummer 1). De monsters zijn hiervoor drie maal geëxtraheerd met een mix van chloroform, methanol en gedemineraliseerd water. Het vetgehalte is gravimetrisch bepaald na verdamping van de oplosmiddelen. Het vetgehalte is bepaald in een submonster van het totale monsters, parallel aan de andere bepalingen.

3.2.3 Bepaling van PCB's, PBDE's en HCB

Voor de bepaling van Polychlorinated Biphenyls (PCB's) en gebromeerde vlamvertragers (PBDE's en HCB) volgens ISW 2.10.3.050 "Biota en milieumatrices: Bepaling van het gehalte aan microverontreinigingen na extractie en GC-MS detectie" zijn de monsters geëxtraheerd met een mix van pentaan en dichloormethaan (85:15) via de Accelerated Solvent Extractie (ASE) met Florisil als inline clean-up. Het extract is geconcentreerd met een rotavapor, overgebracht in een monsterbuisje en geïnjecteerd in een Gas Chromatograaf-Massa Spectrometer (GC-MS), de MS werkte met de Electron Impact mode (EI). Alle PCB's die konden worden gekwantificeerd (maximaal 28 stuks met de calibratiecurven) zijn gekwantificeerd. In melkmonsters zijn tot 25 PCB's gekwantificeerd tussen 20-24 PCB's in andere monsters). Voor PBDE's waren er 15 congenere die m.b.v. calibratiecurven konden worden gekwantificeerd, waarvan er maximaal 12 congenere gedetecteerd zijn in monsters.

Voor vergelijking tussen bruinvissen zijn gehalten gestandaardiseerd op 100% vetgehalte.

3.2.4 Interpretatie chemische profielen

De geselecteerde en gekwantificeerde pieken, (PCB's en PBDE's) zijn met behulp van PCA geïnterpreteerd. Dit programma zoekt naar verbanden tussen de monsters; in dit geval gebaseerd op zowel de aanwezigheid van bepaalde stoffen als ook de concentratie van die stoffen. De verwantschap van de monsters (van de chemische profielen dus) wordt op assen uitgezet. Bruinvissen met een vergelijkbaar chemisch profiel worden geclusterd op de assen weergegeven. Bruinvissen die gescheiden zijn van de andere bruinvissen op de assen bevatten dan een chemisch profiel dat op één of meerdere stoffen sterk afwijkt van de andere geanalyseerde bruinvissen.

4 Resultaten en discussie

4.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong

In tabel 4 zijn de gehalten aan contaminanten in de geanalyseerde monsters van moederdieren en jongen weergegeven op basis van natgewicht. Gehalten aan HBCD in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes zijn gemiddeld respectievelijk 21, 52 en 102 µg/kg op basis van natgewicht. Gehalten aan som-PBDE's in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes zijn gemiddeld respectievelijk 13, 72 en 94 µg/kg op basis van natgewicht. Gehalten aan som-7-PCB (de meest gangbare PCB's) in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes betreffen gemiddeld respectievelijk 734, 3637 en 3582 µg/kg op basis van natgewicht. Gehalten aan HBCD, Som-PBDE's, Som-7-PCB's in lever betreffen respectievelijk 2.2, 0.5 en 26.2 µg/kg op basis van natgewicht voor foetussen, en 2.4, 0.6 en 19.3 µg/kg op basis van natgewicht voor een adulte vrouw. Gehalten aan HBCD, Som-PBDE's, Som-7-PCB's in een vrouwtje zijn respectievelijk 0.5, 0.0 en 11.0 µg/kg op basis van natgewicht in de placenta, en 19.7, 45.7 en 1028 µg/kg op basis van natgewicht in melk.

Tabel 4. Gemiddelde gehalten aan HBCD, PCB's en PBDE's in weefsels van pasgeboren bruinvissen (foetussen en neonaten) en adulte vrouwtjes (op basis van natgewicht), gestrand langs de Nederlandse kust. N = aantal geanalyseerde dieren. De adulte vrouwen met foetus en/of melk zijn deelverzameling van de in totaal 16 geanalyseerde vrouwen.

Leeftijdsgroep	Monster type		Vet (BD)	Lengte (cm)	N	HBCD	Som PBDE	Som PCB	Som-7PCB	CB-153
						ww	ww	ww	ww	ww
			%	cm		µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
Foetus	Spek	AVG	31.4	44	3	20.8	12.8	1163	734.3	402.5
		STDEV	43.2	24		29.7	22.2	1935	1260.7	690.7
		MEDIAN	11.0	32		5.8	0.0***	70	13.0	4.6
Foetus	Lever	AVG	2.0	41	2*	1.0	0.4	39	23	12
		STDEV	0.3	16		0.5	0.5	34	22	11
		MEDIAN	2.0	34		1.0	0.4	39	23	12
Neonaat	Spek	AVG	71.9	80	5	51.8	72.3	5322	3636.8	1818.0
		STDEV	16.3	3		17.4	52.6	3519	2480.7	1322.1
		MEDIAN	78.8	80		52.0	56.2	5868	3800.0	1800.0
Adulte vrouw	Spek	AVG	88.7	149	16	102.0	94.2	5662	3582.1	1752.1
		STDEV	9.3	10		91.4	96.9	11564	7399.2	3635.2
		MEDIAN	90.4	149		84.5	60.3	2114	1251.0	580.0
Adulte vrouw met foetus	Spek	AVG	86.8	146	6	81.4	73.8	2123	1274.2	613.8
		STDEV	5.3	5		54.9	61.7	2903	1761.0	901.3
		MEDIAN	87.7	148		84.5	79.6	918	506.6	230.0
Adulte vrouw met melk	Spek	AVG	93.3	153	6**	59.2	52.5	2671	1751.2	898.3
		STDEV	5.9	9		25.1	39.1	2452	1961.2	1039.0
		MEDIAN	94.7	153		58.0	40.3	1665	976.0	455.0
Adulte vrouw met melk	Melk	AVG	37.0	153	6**	19.7	45.7	1591	1028.0	474.3
		STDEV	18.0	9		20.8	70.0	2257	1531.7	730.4
		MEDIAN	34.2	153		8.7	11.7	587	349.0	145.0
Adulte vrouw	Lever	1 monster	3.7	151	1	2.4	0.6	45	19.3	9.4
Adulte vrouw	Placenta	1 monster	1.1	149	1	0.5	0.0	17	11.0	1.4

* 3 van de 5 monsters hadden een niet te bepalen of erg laag vetgehalte (UT1019, UT1418 en UT1266) en zijn daarom niet meegenomen in de tabel. ** 3 van de 9 monsters gaven afwijkende waarden door een extreem laag vetgewicht in melk (UT357 en UT379) of een extreem lage nutritional status (NCC van 6; UT529) en zijn daarom niet meegenomen in deze tabel. ***2 van de 3 monsters hebben een gehalte beneden de detectie limiet.

In tabel 5 zijn de gehalten aan contaminanten in de geanalyseerde monsters van moederdieren en jongen weergegeven op basis van vetgewicht. Vetgehalten variëren vaak sterk tussen monsters, en omdat vet een belangrijke variabele is voor hydrofobe contaminanten als HBCD, PBDE's en PCB's, is het vetgewicht op 100% gesteld (door de gehalten per monster naar 100% vet om te rekenen). Zo kunnen resultaten tussen monsters beter worden vergeleken, zonder dat het vetgehalte de resultaten beïnvloedt. Gehalten aan HBCD in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes zijn gemiddeld respectievelijk 119, 78 en 126 µg/kg op basis van vetgewicht. Gehalten aan som-PBDE's in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes zijn gemiddeld respectievelijk 16, 124 en 118 µg/kg op basis van vetgewicht. Gehalten aan som-7-PCB (de meest gangbare PCB's) in spek van foetussen, neonaten en volwassen vrouwtjes betreffen gemiddeld respectievelijk 1108, 5540 en 4925 µg/kg op basis van vetgewicht. Gehalten aan PCB's zijn in alle monsters verreweg het hoogst vergeleken met HBCD en PBDE's. Gehalten aan HBCD, Som-PBDE's, Som-7-PCB's in lever betreffen respectievelijk 50, 16 en 1027 µg/kg op basis van vetgewicht voor foetussen, en 65, 16 en 522 µg/kg op basis van vetgewicht voor een adulte vrouw. Gehalten aan HBCD, Som-PBDE's, Som-7-PCB's in een vrouwtje zijn respectievelijk 41, 0 en 1000 µg/kg op basis van vetgewicht in de placenta, en 50, 91 en 2112 µg/kg op basis van vetgewicht in melk.

Gehalten in lever van foetussen lijken op vetgewicht basis hoog t.o.v. gehalten in spek. Hierbij moet worden opgemerkt dat de conditie van de levermonsters van de foetussen over het algemeen in slechte staat waren: vloeibaar en met een erg laag vetgehalte. In dit geval heeft omrekening naar 100% vetgewicht basis waarschijnlijk juist de foutmarge in de data verhoogd. De gehalten op natgewicht basis (tabel 4) laten echter zien dat, ondanks het lage vetgehalte, PCB's duidelijk meetbaar zijn in levers van foetussen.

Tabel 5. Gemiddelde gehalten aan HBCD, PCB's en PBDE's in weefsels van pasgeboren bruinvissen (foetussen en neonaten) en adulte vrouwtjes (op basis van 100% vet), gestrand langs de Nederlandse kust. N = aantal geanalyseerde monsters.

Leeftijdsgroep	Monster type		Vet (BD)	Lengte (cm)	N	HBCD	Som	Som-	Som-	CB-153
						lw	lw	PCB	7PCB	
						µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
Foetus	Spek	AVG	31.4	44	3	119	15.8	1941	1108	494
		STDEV	43.2	24		139	27.4	1960	1417	855
		MEDIAN	11.0	32		68	0.0***	995	619	0***
Foetus	Lever	AVG	1.5	48	2*	49.7	15.9	1868	1027	544
		STDEV	0.9	18		31.8	22.5	1447	1453	452
		MEDIAN	1.8	43		49.7	15.9	1868	1027	544
Neonaat	Spek	AVG	71.9	80	5	77.7	123.5	8153	5540	2757
		STDEV	16.3	3		37.1	132.3	5969	4093	2113
		MEDIAN	78.8	80		64.2	65.1	6800	4554	2318
Adulte vrouw	Spek	AVG	88.7	149	16	125.8	117.5	7774	4925	2410
		STDEV	9.3	10		148.6	153.2	18935	12092	5934
		MEDIAN	90.4	149		98.0	74.7	2220	1274	632
Adulte vrouw met foetus	Spek	AVG	86.8	146	6	93.4	84.7	2396	1438	692
		STDEV	5.3	5		61.5	68.8	3211	1950	997
		MEDIAN	87.7	148		103.0	96.1	1071	591	271
Adulte vrouw met melk	Spek	AVG	93.3	153	6**	63.6	57.0	2871	1881	965
		STDEV	5.9	9		26.9	43.1	2651	2122	1124
		MEDIAN	94.7	153		64.4	41.2	1835	1067	500
Adulte vrouw	Melk	AVG	37.0	153	6**	49.8	91.4	3368	2112	963
		STDEV	18.0	9		33.5	112.7	3408	2325	1086
		MEDIAN	34.2	153		45.0	37.8	1879	1119	467
Adulte vrouw	Lever	UT1418	3.7	151	1	64.9	16.2	1219	522	254
Adulte vrouw	Placenta	UT1019	1.1	149	1	40.9	0.0	1536	1000	127

* 3 van de 5 monsters hadden een niet te bepalen vetgehalte (UT1019, UT1418 en UT1266) en zijn daarom niet meegenomen in de tabel. ** 3 van de 9 monsters gaven afwijkende waarden door een extreem laag vetgewicht in melk (UT357 en UT379) of een extreem lage nutritional status (NCC van 6; UT529) en zijn daarom niet meegenomen in deze tabel. *** 2 van de 3 monsters hebben een gehalte beneden de detectie limiet.

Om een beter beeld te krijgen van de doorgifte van contaminanten van moeder naar jong zijn op basis van de resultaten van tabel 4 en 5 enkele ratio's berekend, op basis van gemiddelde waarden van de volgende groepen:

- gehalten in spek van 'adulte vrouwen met foetus' en van foetus (om de overdracht van moeder naar jong via de placenta te kunnen bepalen)
- gehalten in lever van 'adulte vrouwen met foetus' en van foetus (om de overdracht van moeder naar jong via de placenta te kunnen bepalen)
- gehalten in spek van 'adulte vrouwen met melk' en in melk (om de overdracht van moeder naar jong via melk te kunnen bepalen)
- gehalten in spek van neonaten en van foetussen (om de overdracht van moeder naar jong via melk te kunnen bepalen)
- gehalten in spek van neonaten en van adulte vrouwen (om het verschillen tussen belasting in neonaten en volwassen dieren te kunnen bepalen).

Deze ratio's staan weergegeven in tabel 6.

Gehalten aan Som-PBDE's en Som-PCB's zijn respectievelijk een factor 5 en 1.2 hoger in spek van adulte vrouwtjes dan in spek van foetussen (gebaseerd op gemiddelde gehalten van de desbetreffende weefsels, op basis van vetgewicht)(Tabel 6). Gehalten aan HBCD zijn op basis van gemiddelden lager in spek van adulte vrouwen dan in spek van foetussen (factor 0.8). Er is één paar van moeder-foetus, waarin in de directe overdracht van moeder naar haar jong in spek kan worden berekend (UT955). Hierin zijn gehalten aan HBCD, Som-PBDE's en Som-PCB's respectievelijk een factor 2.4, 2.9 en 2.1 hoger in het moederdier dan in de foetus (tabel 7).

Gebaseerd op een gemiddelde van twee levermonsters van foetussen en één levermonster van een adulte vrouw zijn gehalten aan Som-PBDE's en Som-PCB's respectievelijk een factor 1.0 en 1.5 hoger in de lever van foetussen dan in de lever van de adulte vrouw, en HBCD een factor 0.8 lager (Tabel 6).

Gehalten aan Som-PBDE's en Som-PCB's in melk zijn met respectievelijk een factor 1.6 en 1.2 iets hoger dan in spek van dezelfde adulte vrouwen (Tabel 6). Gehalten aan HBCD zijn juist een factor 1.3 hoger in spek dan in melk van de adulte vrouwen. Monsters met sterk afwijkende vetgehalten in melk (0.2% en 1.2% in UT357 en UT379 in vergelijking tot een gemiddelde van 37%) of spek (61.5% in UT529 in vergelijking tot een gemiddelde van 93.3%) werden buiten deze berekeningen gehouden.

Gehalten aan Som-PBDE's en Som-PCB's in neonate dieren (inclusief een deel van de lactatieperiode) liggen respectievelijk een factor 7.8 en 4.2 hoger dan in foetussen. Dit duidt erop dat melk een belangrijke vector is voor de overdracht van deze stoffen van moeder naar jong. Foetussen hebben nog geen melk ontvangen (alleen bloed via placenta), terwijl neonaten deze voor een bepaalde (korte) periode hebben ontvangen. Voor HBCD geldt dat niet: gehalten in foetussen zijn een factor 1.5 hoger dan in neonaten.

Als gehalten aan deze contaminanten in spek van neonaten vergeleken worden met gehalten in adulte vrouwen dan blijkt dat deze allemaal iets hoger zijn in adulte vrouwen; respectievelijk een factor 1.6, 1.3 en 1.1 voor HBCD, Som-PBDE's en som-PCB's.

Dit laat zien dat foetussen initieel geladen worden met PBDE's, PCB's en HBCD via de placenta, maar dat met name via de melk PBDE's en PCB's worden doorgegeven van moeder naar jong (tabel 8). Voor HBCD is deze stap minder van belang. HBCD lijkt later via het voedsel juist weer te worden opgenomen door adulte vrouwen, terwijl er tussen neonaten en adulte vrouwen weinig accumulatie meer lijkt plaats te vinden. Van belang is dat een adulte vrouw via het jong deze vetminnende contaminanten kan kwijt raken. Voor een totale opname van deze stoffen tijdens de verschillende stadia (foetus – neonaat – juveniel – adult) ontbreken nog de gehalten in adulte mannen. Deze zijn niet tot nauwelijks in staat om dergelijke stoffen weer uit te scheiden na opname.

Gehalten aan Som-PBDE's en Som-PCB's in de foetus zijn redelijk evenwichtig verdeeld tussen spek en lever, alleen HBCD in spek is een factor 2.4 hoger dan in lever (tabel 6). Bij adulte vrouwen zijn gehalten aan deze contaminanten een factor 1.9-7.2 hoger in spek dan in lever.

Tabel 6. Ratio's van gehalten aan contaminanten (op basis van vetgewicht) tussen verschillende leeftijdsgroepen of monstertypes, afkomstig van monsters van bruinvissen die gestrand zijn langs de Nederlandse kust.

Ratio's	HBCD	Som PBDE	Som-PCB	Som-7PCB	PCB-153
Spek-adulte vrouw/spek-foetus (gemiddeld)	0.8	5.3	1.2	1.3	1.4
Lever-foetus/liver-adulte vrouw (foetus gemiddelde van 2/vrouw 1 monster)	0.8	1.0	1.5	2.0	2.1
Melk-adulte vrouw/spek-adult	0.8	1.6	1.2	1.1	1.0
Spek-neonaat/spek-foetus	0.7	7.8	4.2	5.0	5.6
Spek-adulte vrouw/spek-neonaat	1.6	1.3	1.1	1.0	1.0
Spek-foetus/liver-foetus	2.4	1.0	1.0	1.1	0.9
Spek-adulte vrouw/liver adulte vrouw	1.9	7.2	6.4	9.4	9.5

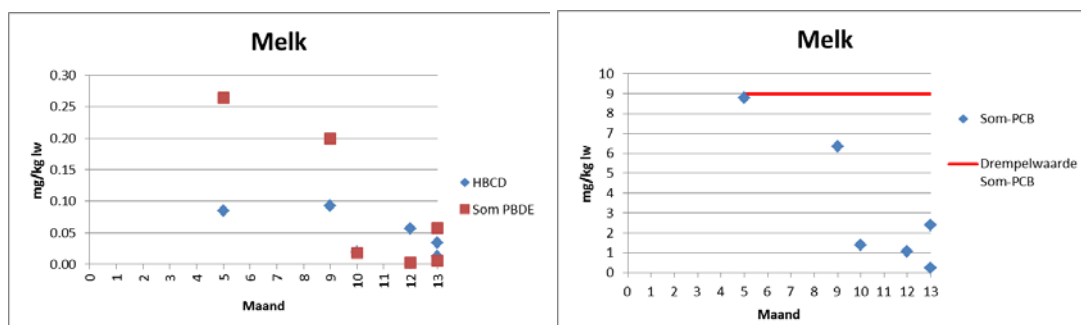
Tabel 7. Ratio's van gehalten aan contaminanten (op basis van vetgewicht) in een moeder-foetus combinatie, die is gestrand langs de Nederlandse kust (bruinvismonster UT955).

Ratio's	HBCD	Som PBDE	Som-PCB	Som-7PCB	PCB-153
Adult	166	139	8631	5188	2661
Foetus	68	48	4194	2704	1481
Ratio	2.4	2.9	2.1	1.9	1.8

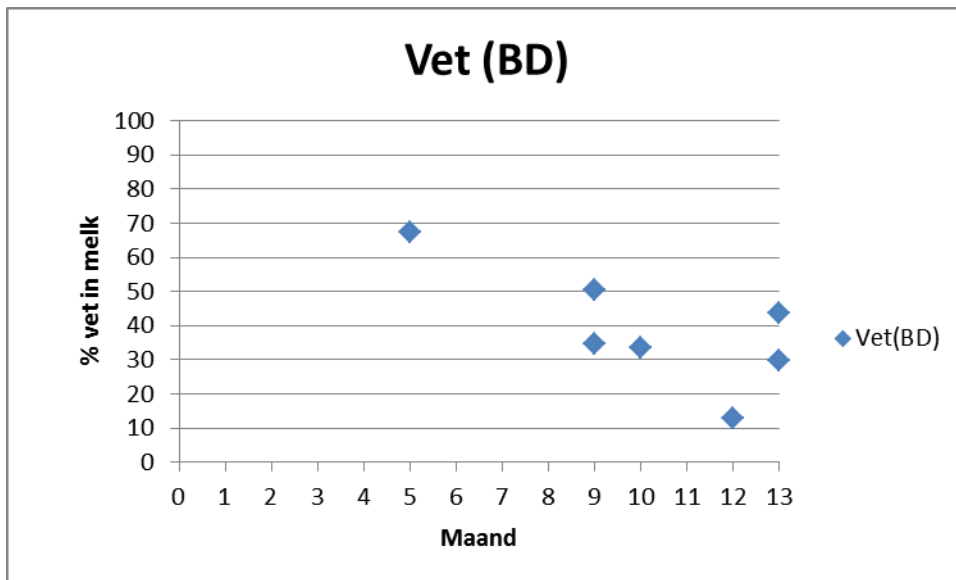
Tabel 8. Gehalten aan HBCD, PCB's en PBDE's in spek van foetussen, neonaten en adulte vrouwtjes ($\mu\text{g}/\text{kg}$ op basis van 100% vet), gestrand langs de Nederlandse kust.

Contaminant	Foetus	Neonaat	Adulte vrouw	Opnameroute
HBCD	114.7	77.7 (↓)	125.8 (↑)	Via placenta en voedsel
Som-PBDE's	15.8	123.5 (↑)	117.5 (-)	Via placenta en met name melk
Som-PCB's	1941	8153 (↑)	4925 (↓)	Via placenta en met name melk

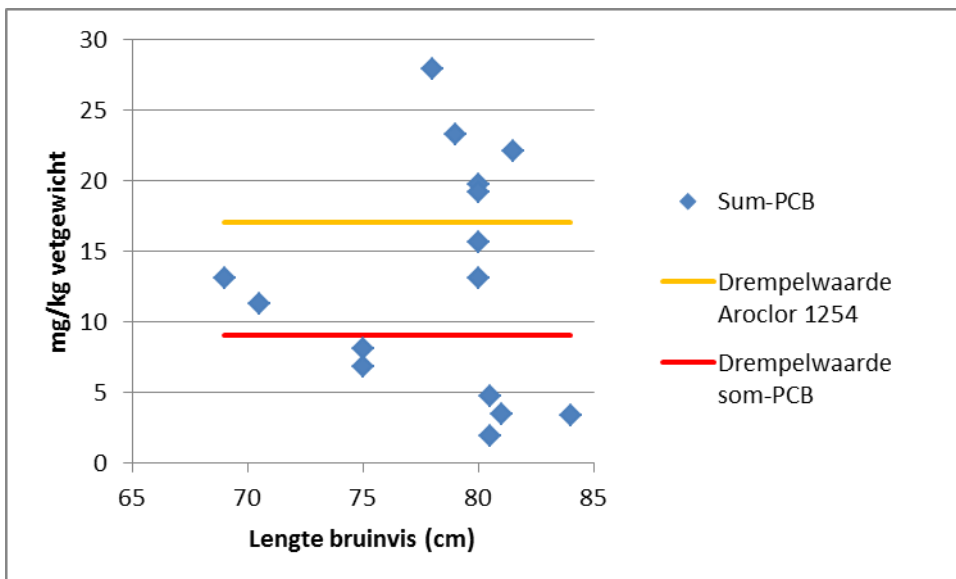
In figuur 4.1 zijn de gehalten aan contaminanten in melk uitgezet tegen de maanden, waarin de lacterende bruinvismvrouwtjes zijn gestrand. Deze resultaten geven een indicatie dat gehalten in melk het hoogst zijn vlak na de geboorte (maanden mei-sept) en afnemen naar het einde van de lactatieperiode toe (december-januari). Het vetpercentage van de melk is tevens hoger aan het begin van de lactatieperiode (figuur 4.2). Meer metingen zijn nodig om deze bevinding verder te kunnen toetsen.

Figuur 4.1 Gehalten aan HBCD en PBDE's (links) en PCB's (rechts) in melk van gestrande adulte bruinvismvrouwtjes (op basis van vetgewicht). De drempelwaarde voor fysiologische effecten (in termen van verminderde afweer en reproductie) bij walvisachtigen als gevolg van PCB's is 17 mg/kg vetgewicht (op basis van PCB's in Aroclor 1254)(Kannan e.a., 2000; Jepson e.a., 2005; Hall e.a., 2006) of 9 mg/kg vetgewicht (op basis van een som van alle PCB's)(Jepson e.a., 2016). Voor HBCD en PBDE's zijn geen drempelwaardes beschikbaar. Maand 13 is opnieuw januari.

Figuur 4.2 Vetgehalten in melk van gestrande adulte bruinvisvrouwtjes. Maand 13 is opnieuw januari.

Figuur 4.3 Gehalten aan som-PCB in pasgeboren bruinvissen (neonaten), die aangespoeld zijn langs de Nederlandse kust. De drempelwaarde voor fysiologische effecten (in termen van verminderde afweer en reproductie) bij walvisachtigen als gevolg van PCB's is 17 mg/kg vetgewicht (op basis van PCB's in Aroclor 1254) (Kannan e.a., 2000; Jepson e.a., 2005; Hall e.a., 2006) of 9 mg/kg vetgewicht (op basis van een som van alle PCB's) (Jepson e.a., 2016).

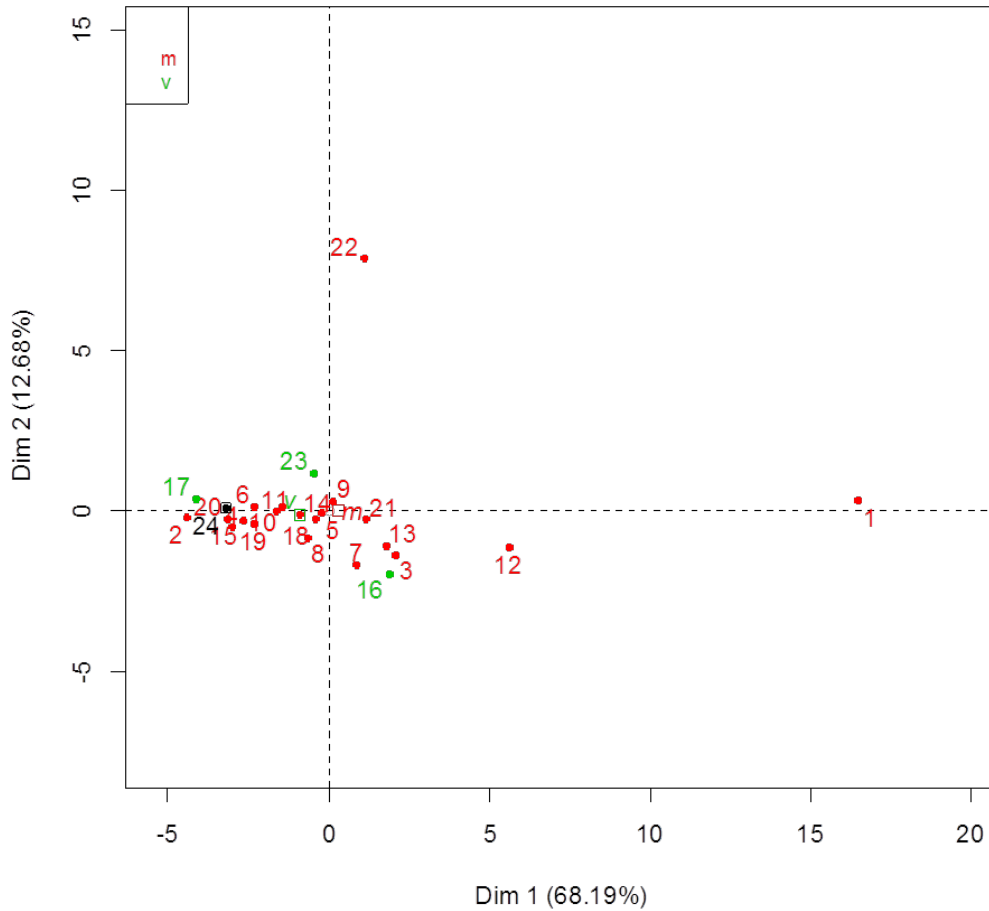
In de wetenschappelijke literatuur is aangegeven dat voor PCB's boven een drempelwaarde van 17 mg/kg vetgewicht fysiologische effecten bij walvisachtigen kunnen optreden (Kannan e.a., 2000; Jepson e.a., 2005; Hall e.a., 2006). Deze drempelwaarde is bepaald op een som van PCB's die voorkomen in het mengsel Aroclor 1254. Als deze drempelwaarde wordt omgerekend naar een som van alle PCB's die zijn aangetroffen in bruinvissen (25 stuks) dan wordt er een drempelwaarde van 9 mg/kg vetgewicht voor som-PCB voorgesteld (Jepson e.a., 2016; Murphy e.a., 2015). Het maximale aantal PCB's dat gekwantificeerd kan worden met de IMARES analyse is 28 PCB's, het maximale aantal dat is aangetroffen in kwantificeerbare gehalten in zeer vervuilde monsters bedraagt 25 PCB's. De som-PCB van Jepson e.a. (2016) is daarmee goed vergelijkbaar met de som-PCB zoals bij IMARES bepaald.

PCB data in neonate bruinvissen van de afgelopen jaren laat zien dat 33% van alle spekmonsters van pasgeboren bruinvissen een som-PCB gehalte heeft dat hoger ligt dan de drempelwaarde van 17 mg/kg vetgewicht, en 60% een gehalte dat boven de drempelwaarde van 9 mg/kg vetgewicht ligt (Figuur 4.3). PCB gehalten in spek van foetussen liggen onder deze drempelwaardes. Dit wijst erop dat pasgeboren bruinvis kalfjes en met name neonaten al dusdanig hoge PCB gehalten bevatten dat deze dieren mogelijk al aan de start van hun leven gezondheidsproblemen kunnen ondervinden door hoge gehalten aan PCB's. In Engelse studies is vanuit aangespoelde bruinvis vrouwtjes berekend dat zwangerschappen mogelijk niet voldragen zijn of jongen niet levensvatbaar door hoge PCB-gehalten (Murphy e.a., 2015). Hier werd ook aangegeven dat melk waarschijnlijk de belangrijkste vector is voor overdracht van PCB's van moeder naar jong.

4.2 Chemische profielen

Door analyse uit te voeren in aangespoelde bruinvissen uit andere streken, en daarmee ook andere leefgebieden en mogelijk populaties (Kattegat) is onderzocht hoe sterk de chemische profielen de mogelijkheid geven tot het scheiden van leefgebieden (voor ruwe data, zie bijlage 1). In figuur 4.4 is de Principal Component Analyse (PCA) weergegeven van bruinvissen die gestrand zijn op de Nederlandse en Deense stranden. Op de assen is weergegeven hoe de chemische profielen van de bruinvissen zich t.o.v. elkaar verhouden, de mannelijke en vrouwelijke bruinvissen zijn met kleuren onderscheiden. In deze studie bestaat in principe geen verschil tussen een mannelijke en een vrouwelijke juveniel. De geaccumuleerde contaminanten zijn allemaal geheel afkomstig van het moederdier en van de eigen ophoping vanuit het dieet. Er heeft nog geen uitscheiding van contaminanten plaatsgevonden in vrouwelijke dieren, omdat ze nog niet geslachtsrijp zijn. Statistische analyse gaf ook geen verschil aan tussen de profielen van mannelijke en vrouwelijke dieren. De chemische profielen in bruinvissen vertoonden onderling verschillen, maar vormen samen één groep met een paar uitbijters (nr 1, 12 en 22). Bruinvissen die aangespoeld zijn langs de Nederlandse kust en die aangespoeld zijn langs de Deense kusten, zijn onderling niet geclusterd, er is geen duidelijk onderscheid in chemische profielen. De bruinvissen die sterk van de groep verschillen zijn afkomstig van Deense Waddenzee (nr 1), Deense Sound (nr 22) en Nederlandse Wadden zee (nr 12). Bruinvis nr 24, helemaal links in figuur 4.4 (aangegeven in het zwart) en daarmee sterk verschillend van bruinvis nr 1, is óók uit de Deense Waddenzee. Aanvullende statistische analyses laten evenmin een clustering zien voor bijvoorbeeld lengte (leeftijd) van de bruinvissen.

Dataset incl 1 projected onto PC1-2 Subspace

Figuur 4.4 Principal component analysis, op basis van de gemeten gehalten PCB's, PBDE's en HBCD. Kleurindeling op basis van geslacht, de nummers komen overeen met tabel 3.

De observatie dat er grote verschillen in concentratieniveaus en onderlinge verhoudingen kunnen optreden tussen individuele dieren toont aan deze stoffen niet door ieder dier op dezelfde manier en met dezelfde ratio worden opgenomen. De blootstelling van een bruinvis aan dit soort stoffen wordt bepaald door het voedsel dat het dier eet. De gehalten in dit voedsel zijn ook prooi-soort, prooigrootte en vooral plaats afhankelijk. Inhomogeniteit in gehalten in het leefmilieu van de bruinvis is bekend. Het overgrote deel van de PCB's en PBDE's bestaat uit historische input (deze stoffen worden hier of nauwelijks meer geproduceerd/geloosd in het milieu). Door transportprocessen via het water (slib) en via atmosferische depositie worden de verschillen tussen schone en gecontamineerde gebieden in de loop der jaren kleiner. Maar nog steeds zijn gebieden aan te wijzen die een duidelijke hogere belasting ondervinden dan andere. Kustzones in het algemeen en estuaria van grote rivieren in het bijzonder (Schelde, Elbe) zijn zwaarder vervuild dan open zee of gebieden ver van menselijke activiteiten. De reden dat er desondanks geen duidelijke verschil optreedt tussen het chemisch profiel van dieren die zijn aangespoeld in Zuid-Nederland en in het Kattegat is niet bekend. Als de bruinvissen zich van Zuid-Nederland tot het Kattegat verplaatsen (en terug) wordt er gevoerageerd over het hele gebied. Dit zou resulteren in een chemisch profiel als een "gemiddelde over de gebieden". Een uniform profiel in alle gestrande dieren is dan de verwachting. Het feit dat een paar dieren, gestrand in verschillende gebieden, toch sterk afwijken strookt daar niet mee. Deze dieren vertonen dus of een sterk afwijkend gedrag (meer plaatsgebonden) en/of een specifiek, afwijkend foerageergedrag in hetzelfde milieu. In de literatuur wordt melding gemaakt van specifieke voorkeuren voor voedsel (zelfs binnen een groep), wat de nauwkeurigheid van het chemisch profiel wat betreft voornaamste foerageergebied kan beperken.

In deze studie is gebruik gemaakt van de analyse van drie klassen contaminanten. Ondanks het feit dat deze onafhankelijk van elkaar zijn geproduceerd, met verschillende toepassingen en gedurende verschillende tijdsintervallen, is het onderscheidend vermogen van de verkregen chemische profielen niet sterk genoeg. Dit kan het gevolg zijn van de redenen zoals hiervoor besproken. Maar wellicht levert een analyse van meerdere stoffen, eventueel niet man-made, met de GC/GC-MS wel meer informatie op.

Los van de opname van chemische stoffen als gevolg van het gedrag van een bruinvis laten de resultaten van het eerste deel van het onderzoek zien dat jonge bruinvissen zeer zwaar zijn gecontamineerd, meer dan grotere exemplaren. Deze jonge bruinvissen worden zowel via de placenta als door het zogen belast met contaminanten. Deze observatie wordt ondersteund door de zeer hoge gehalten contaminanten in de geanalyseerde monsters moedermelk. De metingen aan gestrande bruinvissen, juvenielen en adulten, geven aan dat het bruinvisvet minder gecontamineerd is in oudere dieren. Dit wordt niet veroorzaakt omdat nu het milieu meer gecontamineerd is dan vroeger, maar blijkt omdat een foeragerende bruinvis met zijn dieet minder contaminanten binnenkrijgt dan via moedermelk. De gehalten in een grote bruinvis dalen dus als gevolg van groeiverdunning. Omdat de door de moeder meegegeven stoffen zoals PCB's en PBDE's niet of nauwelijks worden uitgescheiden zullen deze stoffen het chemisch profiel mede bepalen. In welke mate deze chemische erfenis het chemisch profiel beïnvloedt is afhankelijk van de toename van de hoeveelheid vet van de bruinvis. Het effect zal in ieder geval groter zijn in een jong juveniel dan in een grote adult.

In dit licht gezien zijn stoffen die niet worden overgedragen van moeder op jong, maar wel enige mate van bioaccumulatie vertonen wellicht betere indicatoren voor chemische profilering. Organische tin-verbindingen zijn een voorbeeld van een dergelijke stof. Organotin-verbindingen komen vooral voor op scheepsroutes en in havens en geven daarmee een sterke locatie-indicatie. Omdat de bruinvis deze stoffen ook langzaam afbreekt kan deze stof slechts voor een beperkte tijdspanne een indicatie kan zijn.

In het huidige onderzoek is niet onderzocht of er stoffen voorkomen in de het bruinvispek van de moeder die niet worden overgedragen aan het jong via placenta of moedermelk. Met GC/GC-MS analyse kan dit eenvoudig worden onderzocht. Als dergelijke stoffen kunnen worden aangetroffen (geïdentificeerd is niet per se nodig) zijn deze zeer geschikt om in het chemisch profiel te worden meegenomen. De gemeten waarden van deze niet overdraagbare stoffen zijn dan in elke bruinvis volledig afhankelijk van de directe opname door het individu uit het voedsel (en niet via placenta of melk).

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De resultaten vermeld in dit rapport zijn alleen van toepassing op de geanalyseerde monsters.

5.1.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong

De gehalten aan PCB's en PBDE's in melk en in foetussen en neonaten uit deze studie geven aan dat melk een belangrijke vector is voor de doorgifte van deze stoffen van moederbruinvissen naar hun jong. De eerste contaminanten (PCB's, PBDE's en HBCD) worden doorgegeven van moeder naar de foetus via de placenta. Daarna worden grotere hoeveelheden aan PCB's en PBDE's doorgegeven via de melk, aangezien hoge gehalten worden gemeten in melk en deze stoffen in hogere gehalten worden aangetroffen in neonaten dan in foetussen. Eerste resultaten lijken erop te wijzen dat gehalten aan PCB's en PBDE's in bruinvismelk vroeg in de lactatieperiode hoger liggen dan later in de lactatie.

Foetussen en pasgeboren bruinvissen verkrijgen hoge gehalten aan PCB's, PBDE's en HBCD via hun moeder. Vergelijking van gehalten in neonaten met drempelwaarden voor PCB's geven aan dat een aanzienlijk deel van deze dieren (33-60%) gehalten bevatten die boven de drempelwaarde voor effecten liggen. Dit geeft aan dat neonaten mogelijk al aan de start van hun leven gezondheidsproblemen kunnen ondervinden door hoge gehalten aan PCB's. Dit betekent dat vervuiling met PCB's mogelijk een punt van zorg is bij het herstel van bruinvisspopulaties in de Noordzee.

5.1.2 Chemische profielen

Ofschoon er verschillen in chemische profielen zijn waargenomen tussen individuele bruinvissen, laat de analyse zien dat het gebruik van analytisch bepaalde gehalten PCB's, PBDE's en HBCD geen sterk onderscheidend vermogen heeft voor de strandingslocatie van de bruinvis. Zelfs tussen de profielen van bruinvissen die aan de Oostzee kant van Denemarken (Kattegat) en die in Nederland zijn aangetroffen zijn geen duidelijke verschillen. Dit kan worden veroorzaakt door het ruime verspreidings- en foerageergebied van de bruinvissen als ook een lange historie van PCB, PBDE en HBCD vervuiling. Ofschoon de vervuilingsgraad van de Hollandse en Deense kust voornamelijk laag is (QSR zijn "groen") worden door de bioaccumulatie de gehalten in bruinvissen hoog. De analyse van de moederdieren, foetussen en moedermelk geven aan dat het jonge dier een zware chemische erfenis krijgt van de ouder. Deze chemische erfenis zal gedurende het leven het chemische profiel blijven beïnvloeden, zeker in de eerste jaren.

5.2 Aanbevelingen

5.2.1 Doorgifte van contaminanten van moeder naar jong

De hier gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op nog relatief weinig monsters. Aanvullende monsters zijn nodig om de interpretatie verder te ondersteunen. De aanwijzing dat melk in het begin van de lactatieperiode hogere gehalten bevat heeft verder onderzoek nodig om dit te bevestigen dan wel ontkrachten. Ook de kwaliteit van de melk (vet- en eiwitgehalte) in de verschillende periodes van lactatie kan hier een rol inspelen. Tevens zijn gehalten aan PCB's, PBDE's en HBCD in adulte mannelijke bruinvissen nodig om de opname en opslag van deze stoffen te bepalen zonder mogelijkheid tot uitscheiding via placenta en melk. Daarnaast is er een verdere bestudering mogelijk van de doodsoorzaak tussen bruinvissen met PCB gehalten boven en onder de drempelwaarde om te onderzoeken of er een relatie is tussen verminderde weerstand en vermagering.

5.2.2 Chemische profielen

In deze studie is het vet van moeder en vet van het ongebooren kalf, dan wel het vet van de neonaat doorgemeten op een reeks bekende stoffen met vergelijkbare chemische eigenschappen, die goed overerven van moeder naar kind. Met de GC/GC-MS worden veel meer stoffen gekwantificeerd en kunnen tevens stoffen die niet overerven van moeder naar kind worden gedetecteerd. Als niet overervende stoffen worden waargenomen, dan kunnen deze stoffen worden gemeten in vet van juvenielen en adulten. De overerving van de moeder, die het chemische profiel, zeker bij jongere dieren, stevig beïnvloedt, is dan uitgeschakeld. Het chemische profiel is dan volledig gebaseerd op wat het individu zelf heeft geaccumuleerd door foerageren.

Ook niet-overervende stoffen die in de lever ophopen, zoals organische tin-verbindingen, kunnen aanvullende informatie geven. Om aan te tonen dat deze verbindingen niet door de moeder worden overgedragen moeten de levers van moeder en zogend jong (neonaat) eerst op organische tin-verbindingen worden doorgemeten.

De combinatie van niet-overervende stoffen met zeer locatie-specifieke stoffen (organotin-verbindingen), al dan niet met een beperkte verblijfstijd in de bruinvis, zal leiden tot een verbeterde interpretatie van de chemische profielen in relatie tot de verblijfplaats (foerageerplaats) van het individu.

6 Kwaliteitsborging

Wageningen Marine Research beschikt over een ISO 9001:2008 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem (certificaatnummer: 187378-2015-AQ-NLD-RvA). Dit certificaat is geldig tot 15 september 2018. De organisatie is gecertificeerd sinds 27 februari 2001. De certificering is uitgevoerd door DNV Certification B.V.

Het chemisch laboratorium te IJmuiden beschikt over een NEN-EN-ISO/IEC 17025:2005 accreditatie voor testlaboratoria met nummer L097. Deze accreditatie is geldig tot 1 april 2017 en is voor het eerst verleend op 27 maart 1997; deze accreditatie is verleend door de Raad voor Accreditatie. Het chemisch laboratorium heeft hierdoor aangetoond in staat te zijn op technisch bekwaame wijze valide resultaten te leveren en te werken volgens de ISO17025 norm. De scope (L097) met de geaccrediteerde analysemethoden is te vinden op de website van de Raad voor Accreditatie (www.rva.nl).

Op grond van deze accreditatie is het kwaliteitskenmerk Q toegekend aan de resultaten van die componenten die op de scope staan vermeld, mits aan alle kwaliteitseisen is voldaan. Het kwaliteitskenmerk Q staat vermeld in de tabellen met de onderzoeksresultaten. Indien het kwaliteitskenmerk Q niet staat vermeld is de reden hiervan vermeld.

De kwaliteit van de analysemethoden wordt op verschillende manieren gewaarborgd. De juistheid van de analysemethoden wordt regelmatig getoetst door deelname aan ringonderzoeken waaronder die georganiseerd door QUASIMEME. Indien geen ringonderzoek voorhanden is, wordt een tweedelijnscontrole uitgevoerd. Tevens wordt bij iedere meetserie een eerstelijnscontrole uitgevoerd. Naast de lijnscontroles wordende volgende algemene kwaliteitscontroles uitgevoerd:

- Blanco onderzoek.
- Terugvinding (recovery).
- Interne standaard voor borging opwerkmethode.
- Injectie standaard.
- Gevoeligheid.

Bovenstaande controles staan beschreven in Wageningen Marine Research werkvoorschrift ISW 2.10.2.105.

Indien gewenst kunnen gegevens met betrekking tot de prestatiekenmerken van de analysemethoden bij het chemisch laboratorium worden opgevraagd.

Indien sprake is van onbeheerste kwaliteit worden passende maatregelen genomen.

Literatuur

- Camphuysen CJ, Siemensma ML (2011) Conservation plan for the Harbour Porpoise *Phocoena phocoena* in The Netherlands: towards a favourable conservation status. NIOZ Report 2011-07, Royal Netherlands Institute for Sea Research, Texel.
- Hall, A.J., Hugunin, K., Deaville, R., Law, R.J., Allchin, C.R., Jepson, P.D. (2006). The risk of infection from polychlorinated biphenyl exposure in harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) – A case-control approach. *Environmental Health Perspectives* 114: 704-711.
- Jepson, P.D., Bennett, P.M., Deaville, R., Allchin, C.R., Baker J.R. & Law, R.J. (2005). Relationships between PCB's and health status in UK-stranded harbour porpoises (*Phocoena phocoena*). *Environmental Toxicology and Chemistry* 24: 238–248.
- Jepson, P.D., Deaville R., Barber, J.L., Aguilar, À., Borrell, A., Murphy, S., Barry, J., Brownlow, A., Barnett, J., Berrow, S., Cunningham, A.A., Davison, N.J., ten Doeschate, M., Esteban, R., Ferreira, M., Foote, A.D., Genov, T., Giménez, J., Loveridge, J., Llavona, À., Martin, V., Maxwell, D.L., Papachlitzou, A., Penrose, R., Perkins, M.W., Smith, B., de Stephanis, R., Tregenza, N., Verborgh, P., Fernandez, A., Law, R.J. (2016). PCB pollution continues to impact populations of orcas and other dolphins in European waters. *Scientific Reports* 6, Article number: 18573.
- Kannan, K., Blakenship, A.L., Jones, P.D. & Giesy, J.P. (2000). Toxicity reference values for the toxic effects of polychlorinated biphenyls to aquatic mammals. *Human and Ecological Risk Assessment* 6: 181-201.
- Murphy S., J.L. Barber, J.A. Learmonth, F.L. Read, R. Deaville, M.W. Perkins e.a. (2015). Reproductive failure in UK harbour porpoises *Phocoena phocoena*: legacy of pollutant exposure? *PLoS ONE* 10(7): e0131085.
- Read, A.J. (1990). Reproductive seasonality in harbour porpoises, *Phocoena phocoena*, from the Bay of Fundy. *Canadian Journal of Zoology* 68: 284-288.
- Van den Heuvel-Greve, M.J., S. Glorius, S. Bierman, M. Kotterman (2011). Chapter 3 – Contaminant distribution in harbour porpoises, *Phocoena phocoena*, stranded along the Dutch coast. In: *Abundance, strandings and food ecology of harbour porpoises*. IMARES rapport C180/10.
- Van den Heuvel-Greve, M.J., C. Kwadijk, M. Kotterman (2014). *Contaminanten in aangespoelde bruinvissen langs de Nederlandse kust; spekkwaliteit, neonaten en chemische profielen*. IMARES rapport C113/14.

Verantwoording

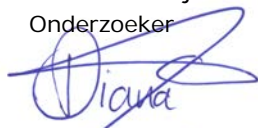
Rapport C096/16

Projectnummer: 430.08201.137

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende MT-lid van Wageningen Marine Research.

Akkoord: Dr. D.M.E. Slijkerman
Onderzoeker

Handtekening:

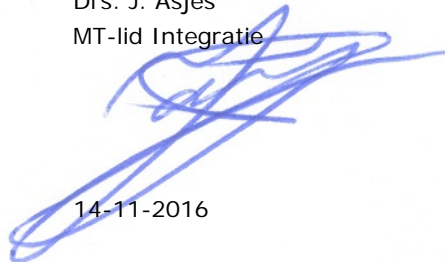

Datum:

14-11-2016

Akkoord: Drs. J. Asjes
MT-lid Integratie

Handtekening:

Datum:

14-11-2016

Bijlage 1 Ruwe data analyse chemische profielen

		Monster soort	Monster type	Monstercode	BDE28	BDE47	BDE99	BDE100	BDE153	BDE154 + BB153	BDE183
					µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	Bruinvis	Blubber	UT955	3.0	68	11	19	7.1	17	<0.6
RQ20150714/068	2015/2873	Bruinvis fetus	Blubber	UT955	<0.6	28	3.2	4.7	<0.6	2.6	<0.7
RQ20150714/068	2015/2875	Bruinvis	Blubber	UT379	1.2	86	14	23	11	25	<0.5
RQ20150714/068	2015/2879	Bruinvis	Blubber	UT289	<0.5	15	3.4	3.0	1.5	5.8	<0.5
RQ20150714/068	2015/2881	Bruinvis	Blubber	UT290	<0.5	1.7	<0.6	<1.6	<0.6	0.5	<0.6
RQ20150714/068	2015/2883	Bruinvis	Blubber	UT332	1.1	26	2.2	<1.7	<0.6	1.2	<0.6
RQ20150714/068	2015/2885	Bruinvis	Blubber	UT528	<0.5	15	2.3	<1.6	<0.6	2.5	<0.6
RQ20150714/068	2015/2892	Bruinvis	Blubber	UT564	4.0	28	4.2	4.4	3.1	6.3	<0.6
RQ20150714/068	2015/2900	Bruinvis	Blubber	UT1019	<0.7	24	7.5	4.9	8.6	16	<0.8
RQ20150714/068	2015/2908	Bruinvis	Blubber	UT656	15	100	10	24	1.5	10	<0.5
RQ20150714/068	2015/2916	Bruinvis	Blubber	UT357	22	76	5.8	16	7.4	14	<0.8
RQ20150714/068	2015/2920	Bruinvis	Blubber	UT720	1.3	23	<0.6	<1.6	<0.5	<0.4	<0.6
RQ20150714/068	2015/2928	Bruinvis	Blubber	UT522	<0.4	38	3.6	7.7	1.9	8.3	<0.5
RQ20150714/068	2015/2936	Bruinvis	Blubber	UT529	2.4	190	20	65	34	67	<0.6
RQ20150714/068	2015/2944	Bruinvis	Blubber	UT434	<0.9	42	3.2	<2.8	<1.0	<0.8	<1.0
RQ20150714/068	2015/2948	Bruinvis	Blubber	UT336	<0.5	45	2.8	6.2	<0.5	2.2	<0.5
RQ20150714/068	2015/2952	Bruinvis	Blubber	UT433	<0.9	78	9.0	16	3.5	20	<1.1
RQ20150714/068	2015/2956	Bruinvis	Blubber	UT438	<0.6	61	2.0	8.2	<0.6	4.3	<0.7
RQ20150714/068	2015/2960	Bruinvis	Blubber	UT1271	<0.5	26	4.4	5.6	2.2	11	<0.6
RQ20150714/068	2015/2968	Bruinvis	Blubber	UT1268	<0.6	58	6.2	11	5.9	17	<0.7
RQ20150714/068	2015/2976	Bruinvis	Blubber	UT1266	<0.06	4.0	0.5	0.7	<0.06	0.5	<0.07

		BDE49	BDE66	BDE71	BDE75	BDE85	BDE119	BDE138	BDE190
		µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	2.0	4.1	7.3	<1.0	<1.0	<1.2	<0.7	<1.7
RQ20150714/068	2015/2873	<1.2	<1.3	<1.7	<1.0	<1.0	<1.2	<0.8	<1.8
RQ20150714/068	2015/2875	2.4	<1.0	6.6	<0.8	<0.8	<1.0	<0.6	<1.4
RQ20150714/068	2015/2879	<1.0	<1.1	5.5	<0.9	<0.8	<1.0	<0.6	<1.5
RQ20150714/068	2015/2881	<1.1	<1.2	5.7	<0.9	<0.9	<1.1	<0.7	<1.6
RQ20150714/068	2015/2883	<1.1	<1.2	<1.6	4.0	<1.0	<1.2	<0.7	<1.7
RQ20150714/068	2015/2885	<1.1	<1.1	<1.5	<0.9	<0.9	<1.1	<0.7	<1.6
RQ20150714/068	2015/2892	<1.0	<1.1	<1.5	<0.9	<0.9	<1.1	<0.7	<1.5
RQ20150714/068	2015/2900	<1.5	<1.6	<2.1	<1.3	<1.2	<1.5	<0.9	<2.2
RQ20150714/068	2015/2908	4.6	<0.9	4.9	4.9	<0.7	<0.9	<0.5	<1.2
RQ20150714/068	2015/2916	<1.5	<1.6	8.1	8.5	<1.3	<1.6	<1.0	<2.3
RQ20150714/068	2015/2920	<1.1	<1.1	<1.5	4.3	<0.9	<1.1	<0.7	<1.6
RQ20150714/068	2015/2928	<0.9	<1.0	<1.3	3.8	<0.8	<0.9	<0.6	<1.3
RQ20150714/068	2015/2936	<1.1	1.7	8.8	23	<1.0	18	2.3	<1.7
RQ20150714/068	2015/2944	<1.8	<2.0	<2.6	6.3	<1.6	<1.9	<1.2	<2.7
RQ20150714/068	2015/2948	<1.0	1.0	5.2	6.0	<0.8	<1.0	<0.6	<1.4
RQ20150714/068	2015/2952	<2.0	<2.1	<2.8	9.2	<1.7	<2.0	<1.2	<2.9
RQ20150714/068	2015/2956	<1.2	<1.3	7.0	11	<1.0	<1.3	<0.8	<1.8
RQ20150714/068	2015/2960	<1.1	<1.2	6.3	5.1	<1.0	<1.2	<0.7	<1.7
RQ20150714/068	2015/2968	<1.2	<1.3	6.9	5.2	<1.1	<1.3	<0.8	<1.9
RQ20150714/068	2015/2976	<0.1	<0.1	<0.2	0.5	<0.1	<0.1	<0.08	<0.2

					Vet(BD)	CB-101	CB-105	CB-110	CB-118	CB-128	CB-137
		Monster soort	Monster type	Monstercode	%	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	Bruinvis	Blubber	UT955	90.2	140	32	22	140	130	<8.2
RQ20150714/068	2015/2873	Bruinvis fetus	Blubber	UT955	81.0	100	25	78	<34	64	<8.1
RQ20150714/068	2015/2875	Bruinvis	Blubber	UT379	87.7	120	44	20	140	64	<6.3
RQ20150714/068	2015/2879	Bruinvis	Blubber	UT289	97.6	30	<10	<17	33	44	<6.7
RQ20150714/068	2015/2881	Bruinvis	Blubber	UT290	93.2	<22	<11	<18	<32	12	<7.5
RQ20150714/068	2015/2883	Bruinvis	Blubber	UT332	98.9	110	26	<19	150	41	<7.7
RQ20150714/068	2015/2885	Bruinvis	Blubber	UT528	90.6	75	18	<18	85	30	<7.3
RQ20150714/068	2015/2892	Bruinvis	Blubber	UT564	96.8	70	25	<17	71	32	<7.0
RQ20150714/068	2015/2900	Bruinvis	Blubber	UT1019	78.4	33	<15	<24	<42	19	<10
RQ20150714/068	2015/2908	Bruinvis	Blubber	UT656	45.3	240	65	32	380	110	<5.6
RQ20150714/068	2015/2916	Bruinvis	Blubber	UT357	97.2	160	60	<22	290	110	<9.0
RQ20150714/068	2015/2920	Bruinvis	Blubber	UT720	78.8	140	37	<18	180	54	<7.2
RQ20150714/068	2015/2928	Bruinvis	Blubber	UT522	83.1	68	35	21	100	37	<6.1
RQ20150714/068	2015/2936	Bruinvis	Blubber	UT529	61.5	1000	190	100	1500	830	83
RQ20150714/068	2015/2944	Bruinvis	Blubber	UT434	81.0	100	28	<31	170	48	<12
RQ20150714/068	2015/2948	Bruinvis	Blubber	UT336	86.3	200	65	21	250	100	<6.6
RQ20150714/068	2015/2952	Bruinvis	Blubber	UT433	92.5	130	56	<33	200	130	<13
RQ20150714/068	2015/2956	Bruinvis	Blubber	UT438	67.9	350	63	40	430	150	<8.4
RQ20150714/068	2015/2960	Bruinvis	Blubber	UT1271	93.0	65	19	<19	210	84	<7.8
RQ20150714/068	2015/2968	Bruinvis	Blubber	UT1268	85.8	100	45	<21	330	54	<8.5
RQ20150714/068	2015/2976	Bruinvis	Blubber	UT1266	83.7	13	3.8	2.2	13	4.2	<0.8

		CB-138	CB-141	CB-149	CB-151	CB-153	CB-156	CB-170	CB-180
		µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	1300	<13	790	300	2400	22	430	390
RQ20150714/068	2015/2873	600	<13	400	160	1200	20	150	120
RQ20150714/068	2015/2875	440	<10	230	110	760	23	160	150
RQ20150714/068	2015/2879	400	<10	200	92	740	20	170	150
RQ20150714/068	2015/2881	44	<11	<25	16	120	17	<19	32
RQ20150714/068	2015/2883	240	<12	160	83	500	24	<20	69
RQ20150714/068	2015/2885	170	<11	100	49	380	21	87	<11
RQ20150714/068	2015/2892	190	<11	85	50	360	22	<18	<10
RQ20150714/068	2015/2900	79	<15	<34	<15	180	23	<26	23
RQ20150714/068	2015/2908	1000	<8.6	570	250	1800	25	370	230
RQ20150714/068	2015/2916	1000	<14	450	240	1800	27	580	610
RQ20150714/068	2015/2920	430	<11	360	130	920	21	<19	<11
RQ20150714/068	2015/2928	230	<9.4	91	44	410	21	70	<9.0
RQ20150714/068	2015/2936	7000	44	5500	2000	15000	61	2800	4100
RQ20150714/068	2015/2944	230	<19	100	42	470	30	<32	110
RQ20150714/068	2015/2948	1000	<10	790	240	2000	18	230	130
RQ20150714/068	2015/2952	1500	<20	710	240	3000	37	<35	720
RQ20150714/068	2015/2956	1900	<13	1500	460	3900	27	<22	200
RQ20150714/068	2015/2960	700	<12	360	190	1400	18	77	350
RQ20150714/068	2015/2968	380	<13	150	61	660	28	39	120
RQ20150714/068	2015/2976	25	<1.2	15	7.3	43	2.2	4.9	11

		CB-187	CB-194	CB-202	CB-206	CB-28	CB-31	CB-47	CB-49
		µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	540	640	29	<12	<13	<12	110	19
RQ20150714/068	2015/2873	160	<13	76	<12	<13	<12	74	<13
RQ20150714/068	2015/2875	240	<10	20	<9.3	<10	<9.5	46	16
RQ20150714/068	2015/2879	260	240	27	<10	<10	<10	44	<10
RQ20150714/068	2015/2881	73	<12	44	<11	<11	<11	19	<11
RQ20150714/068	2015/2883	140	<12	21	<11	<12	<12	72	22
RQ20150714/068	2015/2885	130	<11	23	<11	<11	<11	85	14
RQ20150714/068	2015/2892	120	200	17	<10	<11	<11	48	<11
RQ20150714/068	2015/2900	170	<16	19	<15	<15	<15	47	<15
RQ20150714/068	2015/2908	390	31	47	<8.3	<8.6	<8.4	71	33
RQ20150714/068	2015/2916	500	360	43	<13	<14	<13	100	23
RQ20150714/068	2015/2920	120	<11	21	<11	<11	<11	66	24
RQ20150714/068	2015/2928	110	260	32	<9.1	<9.4	<9.2	28	<9.4
RQ20150714/068	2015/2936	4000	530	190	<11	<12	<11	590	180
RQ20150714/068	2015/2944	80	<20	27	<18	<19	<19	83	<19
RQ20150714/068	2015/2948	290	<10	13	<10	<10	<10	83	33
RQ20150714/068	2015/2952	510	82	42	<20	<20	<20	71	<20
RQ20150714/068	2015/2956	560	<13	19	<12	<13	<13	130	60
RQ20150714/068	2015/2960	440	340	37	<12	<12	<12	78	<12
RQ20150714/068	2015/2968	220	200	22	<13	<13	<13	69	13
RQ20150714/068	2015/2976	23	<1.2	1.9	<1.2	<1.2	<1.3	7.0	1.7

		CB-52	CB-56	CB-66	CB-85	CB-87	CB-97
		µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg	µg/kg
RQ20150714/068	2015/2866	310	<25	<12	25	16	<12
RQ20150714/068	2015/2873	170	<25	<12	<13	<13	<12
RQ20150714/068	2015/2875	67	<19	<9.5	16	27	<10
RQ20150714/068	2015/2879	28	<20	<10	<10	<11	<10
RQ20150714/068	2015/2881	<11	<23	<11	<12	<12	<11
RQ20150714/068	2015/2883	52	<23	12	<12	27	<12
RQ20150714/068	2015/2885	28	<22	<11	<11	<12	<11
RQ20150714/068	2015/2892	25	<21	<11	<11	12	<11
RQ20150714/068	2015/2900	<15	<30	<15	<15	<16	<15
RQ20150714/068	2015/2908	150	<17	28	19	66	<8.5
RQ20150714/068	2015/2916	210	<27	<13	22	<15	<14
RQ20150714/068	2015/2920	160	<22	<11	<11	16	<11
RQ20150714/068	2015/2928	23	<19	<9.2	<10	<10	<9.2
RQ20150714/068	2015/2936	2000	<23	57	150	110	<12
RQ20150714/068	2015/2944	44	<38	<19	<20	<20	<19
RQ20150714/068	2015/2948	350	<20	11	21	23	<10
RQ20150714/068	2015/2952	170	<40	<20	<21	<22	<20
RQ20150714/068	2015/2956	720	<25	19	28	36	<13
RQ20150714/068	2015/2960	90	<24	<12	<12	75	<12
RQ20150714/068	2015/2968	55	<26	<13	<13	<14	<13
RQ20150714/068	2015/2976	5.7	<2.5	<1.2	6.8	1.6	<1.2

Wageningen Marine Research
T: +31 (0)317 48 09 00
E: marine-research@wur.nl
www.wur.nl/marine-research

Visitors address

- Ankerpark 27 1781 AG Den Helder
- Korringaweg 5, 4401 NT Yerseke
- Haringkade 1, 1976 CP IJmuiden

Wageningen Marine Research is the Netherlands research institute established to provide the scientific support that is essential for developing policies and innovation in respect of the marine environment, fishery activities, aquaculture and the maritime sector. Wageningen University & Research is specialised in the domain of healthy food and living environment.

The Wageningen Marine Research vision:

'To explore the potential of marine nature to improve the quality of life.'

The Wageningen Marine Research mission

- To conduct research with the aim of acquiring knowledge and offering advice on the sustainable management and use of marine and coastal areas.
- Wageningen Marine Research is an independent, leading scientific research institute.

Wageningen Marine Research is part of the international knowledge organisation Wageningen UR (University & Research centre). Within Wageningen UR, nine specialised research institutes of Stichting Wageningen Research (a Foundation) have joined forces with Wageningen University to help answer the most important questions in the domain of healthy food and living environment.
